

MIKUS ERZSÉBET

*Százkilencvenöt éve született
a legendás székel, Gábor Áron*

A legendás székely ezermester, ágyúöntő és hadseregszervező születésének 195. évfordulója alkalmából a szerző áttekinti az 1814-ben született és 1849-ben csatában hősi halált halt Gábor Áron életútját és bemutatja a róla Erdélyben és Magyarországon található emlékeket.

2009-ben lesz 195 éve, hogy megszületett a legendás székely ezermester, ágyúöntő és hadseregszervező Erdélyben, a Kárpátok tövében, Bereck községben. A szájhagyomány szerint a Gábor család 1520 körül költözött Bereckre. Itt látta meg a napvilágot Áron is 1814. november 27-én.

[illegible]

1. ábra. Gábor Áron keresztlevele

Édesapja, GÁBOR ISTVÁN Bereck főjegyzője volt, anyja pedig háztartásbeli: öt gyermeket nevelő édesanya. A gyermekek közül Áron volt a legidősebb. Iskoláit 12 éves koráig Berecken végezte, majd Csíksomlyón, a Ferences Gimnáziumban tanult tovább. 18 éves korában behívták 4 éves katonai szolgálatra Kézdivásárhelyre.

A második székely határőr-ezredbe került. A honvédek közül hamar kitűnt szorgalmával, ezért néhány társával együtt átvezényelték Gyulafehérvárra, hogy tüzérségi ismereteket szerezzen: ágyúk, lövegek kezelését tanulmányozza.



2. ábra. Az ifjú Gábor Áron (Cseh Gusztáv kolozsvári művész rézkarca)

Egyik felettesének segítségével elkerült Pestre és Bécsbe, szintén az *ágyúöntés mesterségének tanulmányozása* céljából. Műszaki előadásokat hallgatott, megismerkedett az ágyúk szerkezetével, kezelésével, képezte magát. Már gyerekkorában is nagy előszeretettel fűrt, faragott, rajzolt; ez továbbra is jellemezte. A kor technikájának minden újdonsága érdekelte. Ismeretekben és tudásban gyarapodva ezredében közvitész volt, majd káplárként szerelt le, 1839-ben. Megpróbálta hasznosítani magát, kitanulta az *asztalosmesterséget*. Bejárta Erdélyt és Moldvát, közben ács- és asztalosmunkákat végzett. Majd 1843 és 1845 között ismét katonai szolgálatot teljesített IMRE nevű öccse helyett, aki apjuk halála után a családi birtokon gazdálkodott és tartotta el a családot.

A szolgálat letelte után Áron ismét visszatért szülőfalujába, Bereckre. Megismerkedett a moldvai Gorza faluból származó, huszárcsaládban nevelkedett VELCSUJ JUSZTINÁVAL, és megnősült. Magánélete rendeződött. Egy gyermekük született 1848 április 13-án, aki sajnos igen hamar, háromhetes korában meghalt.¹

Gábor Áron vidékies, csendes életébe robbant bele 1848 tavaszán a párizsi, később a pesti forradalom híre.

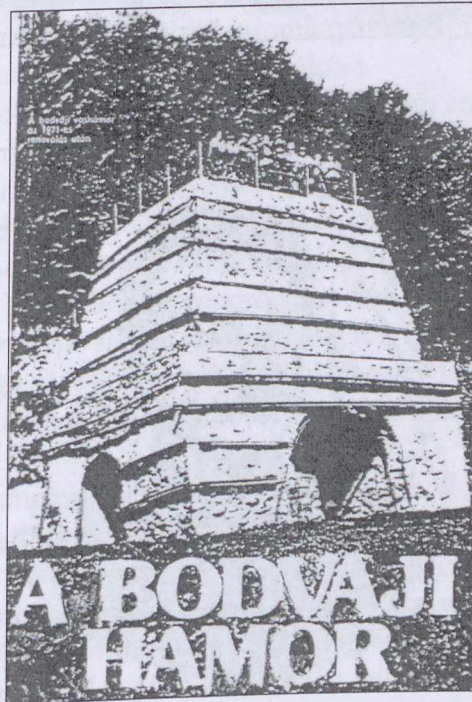
1848 őszén az osztrák császári csapatok elfoglalták Erdély nagy részét. Kilátástalannak látszott a védekezés. A reménytelen helyzetben jelenik meg 1848 októberében Gábor Áron, mint a bereckiek küldötte az *agyagfalvi Nemzeti Gyűlésen*, ahol elkeseredetten, a muníció- és pénzhiányra hivatkozva, kilátástalannak vélték a helyzetet. Áron javaslatot tett ágyúöntésre és lőszergyártásra, de szolgálatait nem vették komolyan, még meghallgatást sem kapott.²

Közben az osztrákok feltétel nélküli megadásra szólították fel Erdélyt. Ekkor Háromszék Honvédelmi Bizottmánya ismét népgyűlést hívott össze Sepsiszentgyörgyre (1848. november 12.) A megyei vezetés esélyt sem látott a sikeres védelemre. Felmerült, hogy megadják magukat fegyver

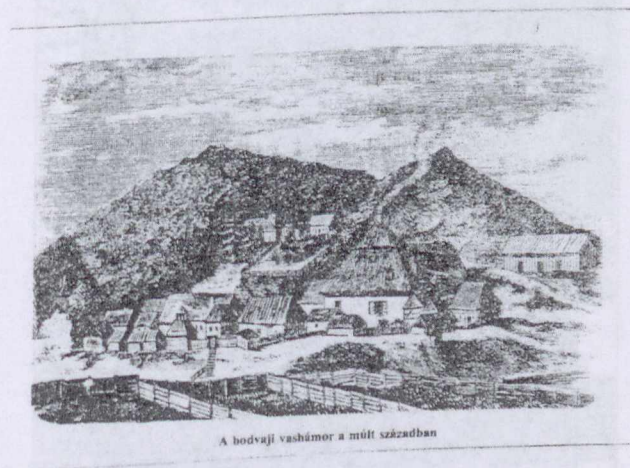
és lőszer hiányára hivatkozva; mindenképpen vissza akarták tartani a megye népét a hadba lépéstől. ORBÁN BALÁZS leírása szerint ekkor hangzottak el Gábor Áron legendássá vált szavai Sepsi-szentgyörgy piacán:

„Uraim! Hallom, hogy a főtiszt urak azt mondják, hogy meg kell hajolnunk az ellenség előtt, mivel nincs muníció, nincs ágyú. Uraim, ha csak ez a baj, én úgy mondom, hogy két hét alatt lesz ágyú, lesz muníció, amennyi kell...”

Szavai fellelkesítették a népgyűlés résztvevőit. Gábor Áron felhatalmazást kért, hogy dolgozzon és dolgoztathasson. A felhatalmazást megkapta és rögtön elutazott a bodvaji hámorhoz (Magyarhermány mellé), hogy a helyben bányászott, jó minőségű vasércből az ágyúk öntését megkezdje. Itt készültek két hét alatt a legendás öntöttvas ágyúi. Rendkívül feszített munkával, de az ígért határidőre (1848. november 29-ére) elkészültek az első darabok. A betörő császári csapatokra már ezekkel szórták a gyilkos tüzet a hídvégi csatában.³

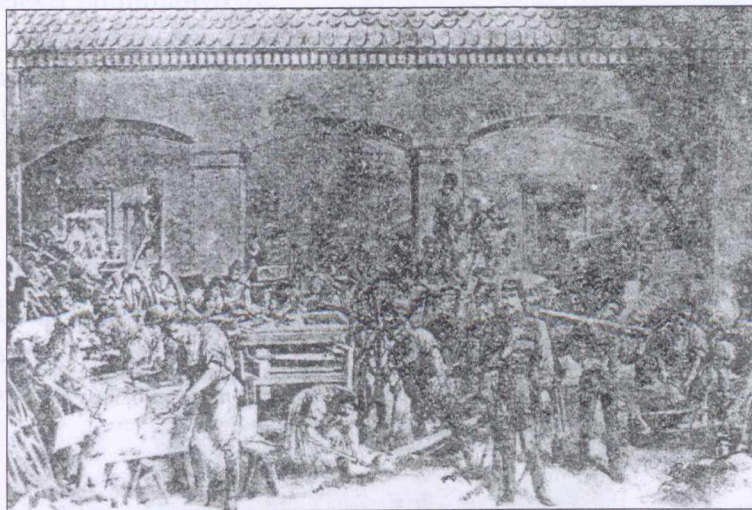


3. ábra. Az 1831-ben épült bodvaji hámor



4. ábra. A vashámor a 19. században

Időközben az öntőműhelyt az ellenség feldúlta, ezért Gábor átköltözött Sepsiszentgyörgyre, majd Kézdivásárhelyre.



5. ábra. A kézdivásárhelyi ágyúgyár

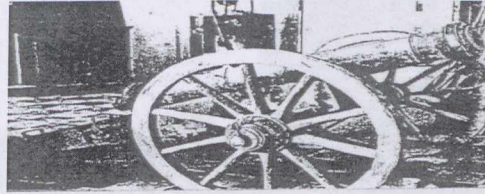


6. ábra. Gábor Áron, mint őrnagy



7. ábra. Gábor Áron, ágyúöntődjében

Az első hat-hét ágyú öntöttvasból készült, a többi pedig bronzból. Több templom harangjait olvasztották be, egyéb bronz tárgyakkal együtt. A dokumentumok szerint 70-73 ágyút készítettek.⁴ Bár ezek a számok a szakirodalom szerint nem pontosak, viszont tény, hogy Gábor hadiüzemei 1848-ban összességében nagyobbak voltak, mint az akkori esseni Krupp művek.



8. ábra. Kétkerekes hegyi ágyú

Gábor Áron fáradhatatlan erővel küzdött; a forradalmi hangulat és a haza szeretete fokozta elszántságát. BEM JÓZSEF őrnagyi rendfokozat adományozásával ismerte el munkáját, KOSSUTH LAJOS pedig kinevezte a székely tüzérség főparancsnokává.

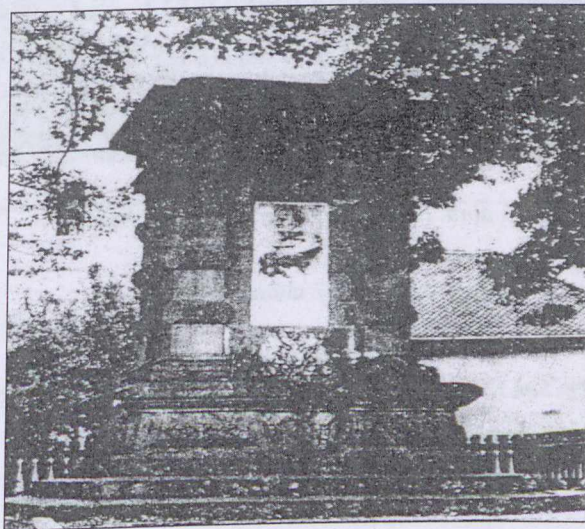
1849 közepén az osztrákokat segítő cári csapatok a Tömösi szorosnál benyomultak Erdélybe. Háromszék önvédelmi hadserege július 2-án harcba szállt az ötszörös túlerőben lévő cári csapatokkal. Az ütközetet Gábor Áron irányította, fehér lován az egyik ütegtől a másikhoz száguldott, nem kerülve el a veszélyes helyzeteket. Ő vezényelte katonáit, példát mutatva a nagy erővel folyó csatában – a Kökösi híd tövében. Két lovat is kilőttek alóla, míg nem a harmadiknál találat érte. Egy hatfontos ágyúgolyó eltalálta: bal mellét széttroncsolva azonnali halálát okozva. Holttestét a tűzvonalból elvitték és Uzonban ideiglenes sírba helyezték. Míg folyt a csata, halálát eltitkolták, nevében adták ki a parancsokat: nehogy a lesújtó hír befolyással legyen a lelkesített honvédekre.

Az ütközet sikerrel végződött; a cári csapatokat visszavonulásra kényszerítették, de ő ezt már nem élte meg.

Amikor július 4-én díszpompával való temetésére készültek, akkor kapták a hírt, hogy az osztrákok a cári csapatokkal megerősödve újbóli támadásra indultak és a túlerő győzött!

Gábor Áront az ideiglenes sírból kiemelték és Eresztvény község templomkertjébe temették el.

1892-ben az utókor monumentális síremléket emelt egyszerű sírköve fölé, rajta aranybetűs szöveg hirdeti: „Itt nyugszik Gábor Áron, a hős, aki a nép szabadságáért áldozta fel fiatal életét, nemzeti hőssé magasztosult, emléke él és dicső nevét őrzi a hálás utókor.”⁵



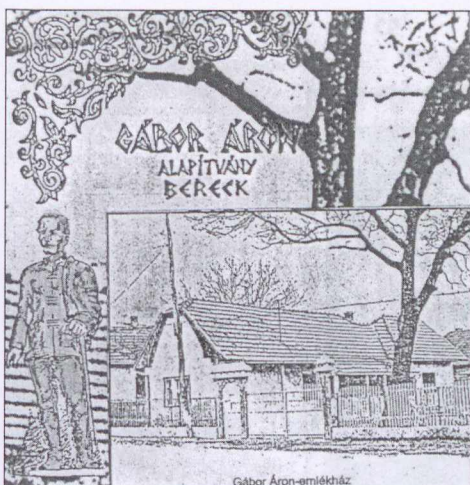
9. ábra. Az eresztvényi síremlék (1892. július 31-én leplezték le)



10. ábra. Gábor Áron szobra Kézdivásárhely főterén
(Oláh Sándor készítette 1943-ban)

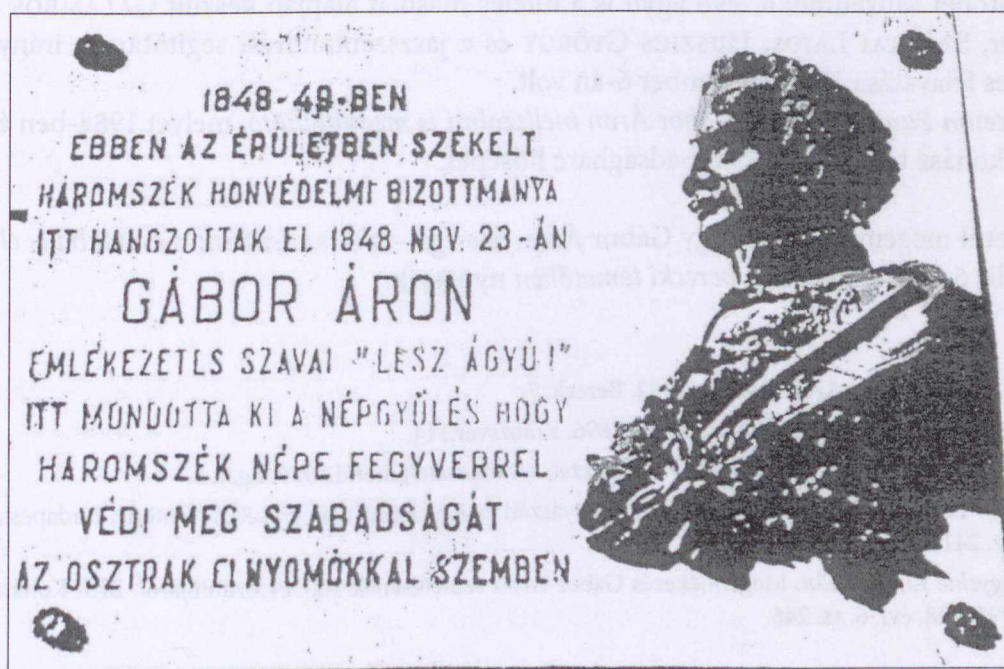


11. ábra. Emléktábla Berecken, a szülőházán



12. ábra. Gábor Áron szobra Bereck főterén
(Varga Mihály alkotása, 1992. július 4.)

Az 1992. évi szoboravatáson az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület (OMBKE) Öntészeti Szakosztályának Öntészettörténeti Szakcsoportja is részt vett és egy ágyút vitt ajándékba a Gábor Áron Emlékház részére. Ugyanis a Hadtörténeti Múzeumtól kölcsönkapott első vaságyú mintája alapján hiteles másolat készült, társadalmi összefogással; ezt ajándékba adtuk az alapítványnak gyűjteményük gazdagítására.



13. ábra. Emléktábla Sepsiszentgyörgyön

Az egykori Székház falán tábla hirdeti:
„Háromszék népe fegyverrel védi meg szabadságát,... lesz ágyú...”



14. ábra. Ágyú az Öntödei Múzeumban és az alkotók

Az Öntödei Múzeumban lévő ágyú is a hiteles másolat alapján készült GALAMBOS SÁNDOR öntömester, SZÁNTAI LAJOS, HUSZICS GYÖRGY és a jászszentandrásai segítő társak irányításával. Ünneplés felavatása 1997. november 6-án volt.

A Múzeum Pantheonjában Gábor Áron mellszobra is megtalálható, melyet 1984-ben állíttatott az öntész-kohász társadalom a szabadságharc hőseinek.

Végezetül megemlíteném, hogy Gábor Áron felesége – aki rendszerint a csatákba is elkísérte – 1874. április 6-án hunyt el és a berecki temetőben nyugszik.

Irodalom

- ¹ Balogh András: Gábor Áron hazatért. 1992. Bereck, 7.
- ² Nagy Sándor: Háromszék önvédelmi harca. 1896. Kolozsvár, 114.
- ³ Kiszely Gyula: Gábor Áron (1814-1849.) Kohászatunk műszaki alkotói. 1979. Eger, 3.
- ⁴ Dr. Gábor László: Gábor Áron, 1814-1849. Bányászati és Kohászati Lapok (BKL) Öntöde, Budapest, 1985. 36. évf. 2. sz. 241-248.
- ⁵ Dr. Lengyel Katalin: Megemlékezés Gábor Áron születésének 100. évfordulójáról. BKL Kohászat, Budapest, 1995. 128. évf. 6. sz. 246.

A szerző címe:

1213 Budapest, Kórus utca 50.